

Motion till riksdagen 2017/18:4151

av **Hamza Demir m.fl. (V)**

med anledning av prop. 2017/18:243 Vattenmiljö och vattenkraft

1 Innehållsförteckning

1	Innehållsförteckning	1
2	Förslag till riksdagsbeslut	2
3	Bakgrund	2
3.1	Propositionens förslag	2
3.2	Beredningen inför propositionen	3
4	Vänsterpartiets utgångspunkter	4
4.1	Moderna miljövillkor bör inte vara äldre än 20 år	4
4.2	Tillstånd och särskilda äldre rättigheter	5
4.3	Branschgemensam finansieringsform	5
4.4	Möjligheter till undantag och lägre ställda miljökrav	6
4.5	Värna nyttan av miljö kvalitetsnormer (MKN) för miljön	6
4.6	Inga vattenanläggningar bör bli lagliga utan tillstånd	7
4.7	Behåll båtnadsregeln	7

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att moderna miljövillkor är sådana villkor och andra bestämmelser till skydd för människors hälsa eller miljön som gäller för verksamheten och har beslutats efter miljöbalkens ikraftträdande i en tillståndsdöm eller tillståndsbeslut som inte är äldre än 20 år, och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen avslår propositionen i den del som avser förslaget att om vattenverksamhet bedrivs i enlighet med en urminnes hävd, ett privilegiebrev eller en annan sådan särskild rättighet att förfoga över vatten som avses i 2 kap. 41 § vattenlagen (1918:523) ska den rättigheten anses ha tillkommit med stöd av motsvarande bestämmelser i miljöbalken eller i föreskrifter som har meddelats med stöd av miljöbalken.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag på en långsiktig och robust finansieringslösning som överstiger 20 år samt utan att motkrav är ställda av finansiärerna på mål för vårt rättssystem och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör se till att berörda myndigheter inte ska vara skyldiga att vid klassificering av vattenförekomster och beslut om miljö kvalitetsnormer i fråga om samhällsnyttiga verksamheter, konstgjorda eller kraftigt modifierade vatten fullt ut utnyttja det utrymme för undantag och lägre ställda krav som EU-rätten medger, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
5. Riksdagen avslår propositionen i den del som avser förslaget om att mark- och miljödomstolen ska begära in ett yttrande från vattenmyndigheten om det vid en enskild prövning finns anledning att anta att ett vatten som kan påverkas inte har en kvalitet som lagts till grund för en miljö kvalitetsnorm för vattnet eller att något annat förhållande av betydelse för normgivningen inte överensstämmer med det som lagts till grund för en sådan norm.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att möjligheten att lagligförklara vattenanläggningar som saknar tillstånd bör tas bort och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen avslår propositionen i den del som avser förslaget om att den s.k. båtnadsregeln för vattenverksamheter tas bort.

3 Bakgrund

3.1 Propositionens förslag

Regeringen har inom ramen för en energiöverenskommelse med Moderaterna, Centerpartiet och Kristdemokraterna kommit överens om miljökrav på svensk vattenkraft. I propositionen föreslås att regler för omprövning av vattenverksamheter som vattenkraftverk och dammar bör förenklas så långt det är möjligt med hänsyn till behovet av att säkerställa en hållbar utveckling där våra vattenresurser inte kan betraktas som vilken resurs som helst. Vattenkraftens utbyggnad ska främst ske genom effekthöjning i befintliga verk med moderna miljö tillstånd. Nya anläggningar ska ha moderna miljö tillstånd. Detta ska ske genom omprövning på verksamhetsutövarens

initiativ. I prövningen ska det finnas ett nationellt helhetsperspektiv med avvägningar mellan behovet av åtgärder som förbättrar vattenmiljön och behovet av en nationell effektiv tillgång till vattenkraftsel. För helhetssynen ska en nationell plan vara vägledande för myndigheternas arbete med prövningarna och för vattenförvaltningen. Planen anger vilka verksamheter som bör prövas i ett sammanhang och när prövningen senast bör ha påbörjats. Som huvudregel får en verksamhet bedrivas utan att ha moderna miljövillkor till dess det är dags för prövning enligt planen.

I fråga om alla vattenverksamheter föreslås att regeringen ska få meddela föreskrifter om försiktighetsmått. Den s.k. båtudsregeln för prövning av verksamheter tas bort. Om en verksamhet bedrivs med stöd av urminnes hävd, privilegiebrev eller annan äldre s.k. särskild rättighet ska den rättigheten anses ha tillkommit enligt motsvarande bestämmelser i miljöbalken.

När det gäller såväl vattenverksamheter som miljöfarliga verksamheter och verksamheter som prövas särskilt enligt sektorslagstiftning föreslås uttryckliga bestämmelser om att verksamheten inte får äventyra att vattenmiljön uppnår den kvalitet som följer av EU-rätten eller försämra vattenkvaliteten i strid med ett försämringsförbud. De möjligheter att ställa mindre långtgående krav som följer av EU-rätten till förmån för samhällsnyttiga verksamheter ska utnyttjas fullt ut vid t.ex. meddelande av miljö kvalitetsnormer och andra föreskrifter samt vid beslut om klassning av vattenförekomster.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2019.

3.2 Beredningen inför propositionen

Europeiska kommissionen driver sedan 2007 ett överträdelseärende mot Sverige om genomförandet av EU:s ramdirektiv för vatten. EU:s ramdirektiv för vatten (eller vattendirektivet) anger vad EU-länderna minst ska klara vad gäller vattenkvalitet och tillgång på vatten. Vattendirektivet antogs år 2000 och syftar till att skydda och förbättra EU:s alla vatten.

Regeringen beslutade 2012 att ge en särskild utredare i uppdrag att se över reglerna om vattenverksamhet i miljöbalken och lagen med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet. Utredningen hade i uppdrag att föreslå de ändringar som behövs för att miljörettens grundläggande principer ska få genomslag även i den vattenrättsliga regleringen och att särreglering av vattenanläggningar och vattenverksamheter jämfört med miljöfarliga verksamheter ska undvikas. Utredningen antog namnet Vattenverksamhetsutredningen och lämnade 2014 sitt slutbetänkande I vått och torrt – förslag till ändrade vattenrättsliga regler (SOU 2014:35).

Under våren 2016 tillkännagav riksdagen sin mening att regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag på ett regelverk om tillståndprocesser för vattenverksamheter som är flexibelt och anpassat till småskaliga verksamheter.

I juni 2016 träffades en energipolitisk uppgörelse mellan regeringen och Moderaterna, Centerpartiet och Kristdemokraterna (energiöverenskommelsen). Regeringen tog 2017 fram en promemoria med förslag till författningsändringar för att – med hänsyn till riksdagens tillkännagivande – genomföra de vattenkraftsrelaterade delarna av energiöverenskommelsen och tydliggöra genomförandet av ramdirektivet för vatten så att reglerna om det svenska prövningssystemet återspeglar EU-rättens krav att verksamheter och åtgärder inte får tillåtas försämra vattenkvaliteten eller äventyra att beslutade miljö kvalitetsnormer kan nås.

4 Vänsterpartiets utgångspunkter

Våra naturligt rinnande vattendrag och våtmarker är några av Sveriges mest artrika naturtyper. Vattenlandskapet är i många delar ett naturligt, dynamiskt och föränderligt system, där t.ex. höga flöden, isgång, stormfällan, erosion och bäverdammar är processer som påverkar såväl strukturer som arters förekomst. Återkommande översvämningar skapar dynamik och variation i strandzonens växtsamhällen och ger förutsättningar för hög biologisk mångfald. Ett rent vatten med goda livsvillkor för djur- och växtliv samt fungerande ekosystem bidrar till nödvändiga ekosystemtjänster som exempelvis rent dricksvatten.

Den biologiska mångfalden i våra vattendrag har under lång tid påverkats negativt. Sötvattensmiljöer och våtmarker har minskat, fragmenterats och isolerats som ett resultat av bl.a. anläggande av dammar och kraftverk samt anspråkstagande av arealer för jord- och skogsbruk. Anläggande av kraftverks- och anläggningsdammar samt torrläggning av forsar har stor påverkan på landskapet och de berörda ekosystemen i sjöar och rinnande vattendrag.

Samtidigt är vattenkraften av stor betydelse för att vi ska kunna begränsa koldioxidutsläppen inom vår energiproduktion. Vattenkraften står för en stor del av den förnybara elproduktionen och den utgör även en resurs för att reglera variationerna över dygn och år i produktionen av sol- och vindenergi. Genom att lagra vatten i stora magasin som fylls på av snösmältning och regn under året kan man under vintern, när efterfrågan på energi är som störst, successivt utnyttja vattenmängderna i takt med efterfrågan. Vattenkraften spelar därmed en stor roll för effektbalansen. Vänsterpartiet ser därför stora värden med en stark vattenkraftsproduktion men anser att den behöver harmoniseras med hänsyn till vår biologiska mångfald och våra nationellt uppsatta miljömål. Vi har därför under lång tid föreslagit att krav bör ställas på att kraftverksbolagen vidtar åtgärder för att stärka den biologiska mångfalden i de reglerade vattendragen, och vi ser positivt på att vattenverksamhet prövas enligt miljöbalken. Vi såg av samma anledning positivt på stora delar av de förslag som presenterades i Vattenverksamhetsutredningens slutbetänkande. Då vi i delar av vår nuvarande lagstiftning på området har att hantera en vattenlag som härstammar från 1918 är det hög tid att moderna miljökrav införs för dessa verksamheter samtidigt som förutsättningar för att ställa om vårt energisystem till 100 procent förnybart värnas. Vi anser att regeringens förslag i propositionen innebär ett steg i rätt riktning för en mer miljöanpassad vattenkraft men att det sammantaget är otillräckligt för att äntligen uppnå en lagstiftning som säkrar en hållbar vattenkraft och värnar vår biologiska mångfald. Av denna anledning presenterar vi nedan förslag för att möjliggöra en modern reglering av vår vattenkraft och våra vattenmiljöer för fungerande ekosystem.

4.1 Moderna miljövillkor bör inte vara äldre än 20 år

Vänsterpartiet delar regeringens uppfattning att det svenska systemet för prövning av verksamheter och åtgärder som påverkar vattenmiljön behöver vara ordnat så att verksamheterna och åtgärderna blir prövade enligt miljöbalkens krav. Då säkerställs att verksamheterna och åtgärderna förenas med de villkor som behövs för att uppfylla miljöbalkens krav och därigenom de krav som följer av EU:s ramdirektiv för vatten. I propositionen föreslås särskilda prövningsregler för vattenverksamheter som har eller har haft en funktion för produktion av vattenkraftsel. När väl en prövning skett enligt

miljöbalken behöver prövningar därefter ske i den utsträckning som behövs med hänsyn till utvecklingen och behovet att fortlöpande säkerställa att verksamheterna inte hindrar att ramdirektivets krav uppfylls.

Få av de berörda verksamheterna har i närtid prövats och försetts med villkor och krav enligt miljöbalken. Vi delar därför regeringens ståndpunkt att det bör införas en skyldighet för utövare av vattenverksamheter med koppling till produktion av vattenkraftsel att se till att verksamheten förses med och upprätthåller moderna miljövillkor. Vi anser dock inte att moderna miljövillkor bör kunna gälla i 40 år, vilket föreslås i propositionen. Vi anser i likhet med promemorians förslag att moderna miljövillkor inte bör vara äldre än 20 år och att en uppdatering därför bör ske inom den tidsrymden. En sådan ordning stärker förutsättningarna för att villkor och bestämmelser är uppdaterade med hänsyn till skydd för miljö och en anpassningsbar vattenförvaltning.

Moderna miljövillkor är sådana villkor och andra bestämmelser till skydd för människors hälsa eller miljön som gäller för verksamheten och har beslutats efter miljöbalkens ikraftträdande i en tillståndsdom eller ett tillståndsbeslut som inte är äldre än 20 år. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.2 Tillstånd och särskilda äldre rättigheter

Regeringen föreslår att om vattenverksamheter bedrivs i enlighet med urminnes hävd, privilegiebrev eller annan särskild rättighet att förfoga över vatten, ska den rätten anses ha tillkommit med stöd av motsvarande bestämmelser i miljöbalken eller i föreskrifter som har meddelats med stöd av miljöbalken. Detta ska ske genom att detta tas in i miljöbalkens promulgationslag. Som följdändring upphävs i samma lag en särskild bestämmelse om omprövning av sådana äldre rättigheter.

I likhet med bl.a. Mark- och miljööverdomstolen, Naturvårdsverket och våra stora miljöorganisationer avstyrker vi förslaget. Vi anser inte att äldre rättigheter såsom urminnes hävd är en sådan rättighet som kan anses meddelad enligt motsvarande bestämmelse i miljöbalken. Den verksamhet som bedrivs i dag skiljer sig oftast påtagligt från den ursprungliga. Det är inte rimligt att, som med regeringens förslag, anläggningar och verksamheter som inte tillståndsprövats ska anses lika lagliga som de som genomgått en kostsam prövning och erhållit krav och villkor, även om detta bara ska gälla under en övergångsperiod tills alla fått moderna tillstånd. Vi anser att en sådan ändring försvårar möjligheterna att stärka miljöhänsynen.

Riksdagen bör avslå propositionen i den del som avser förslag att om vattenverksamhet bedrivs i enlighet med en urminnes hävd, ett privilegiebrev eller en annan sådan särskild rättighet att förfoga över vatten som avses i 2 kap. 41 § vattenlagen (1918:523), ska den rättigheten anses ha tillkommit med stöd av motsvarande bestämmelser i miljöbalken eller i föreskrifter som har meddelats med stöd av miljöbalken. Detta bör riksdagen besluta.

4.3 Branschgemensam finansieringsform

Regeringen välkomnar i propositionen den branschgemensamma finansieringslösning som företrädare för de stora vattenkraftsbolagen har åtagit sig att ordna. Finansieringen har kommit till stånd genom energiöverenskommelsen och sänkt fastighetsskatt för vattenkraftverk men är i grunden ett frivilligt initiativ. I gengäld har de stora

kraftverksbolagen kunnat ställa ett antal motkrav. Dit hör t.ex. att ”den totala påverkan på den svenska vattenkraftproduktionen ska kunna begränsas till max 2,3 procent av normalårsproduktionen”. Vänsterpartiet anser att det är anmärkningsvärt att näringen för finansieringslösningen kan ställa detta krav på målsättning för vårt rättssystem. Vänsterpartiet anser att vi självfallet fortsatt ska värna en stor produktion av vattenkraftsel men att det är orimligt att det i vårt rättssystem ska begränsas hur mycket miljöanpassning som kommer att behövas för att nå våra nationella miljömål och miljökvalitetsnormer. Vi anser att det med nuvarande finansieringsförslag finns ökade risker för att verksamheter som inte är samhällsekonomiskt lönsamma ändå kan fortgå och att miljöanpassningen därmed försvagas. Vi ser även risker med att fonden endast har en löptid på 20 år.

Regeringen bör återkomma med förslag på en långsiktig och robust finansieringslösning som överstiger 20 år samt utan att motkrav är ställda av finansörerna på mål för vårt rättssystem. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.4 Möjligheter till undantag och lägre ställda miljökrav

Regeringen bedömer att det svenska genomförandet av ramdirektivet för vatten måste ge utrymme för att tillåta samhällsnyttiga verksamheter genom att undantag från den generella kravnivån ska kunna tillämpas, inklusive att förklara vattenförekomster som konstgjorda eller kraftigt modifierade. Berörda myndigheter ska vara skyldiga att vid klassificering av vattenförekomster och vid beslut om miljökvalitetsnormer för dessa vatten fullt ut utnyttja det utrymme för undantag och lägre ställda krav som EU-rätten medger.

Vänsterpartiet delar regeringens uppfattning att Sveriges genomförande av ramdirektivet måste ge utrymme att tillämpas för att tillåta samhällsnyttiga verksamheter genom undantag från den generella kravnivån. Där inbegrips möjligheten att förklara vattenförekomster som konstgjorda eller kraftigt modifierade. Vi anser däremot inte att det i klassificering av vattenförekomster och vid beslut om miljökvalitetsnormer för dessa vatten alltid ska vara en skyldighet för myndigheter att fullt ut utnyttja det utrymme för undantag och lägre ställda krav som EU-rätten medger. I likhet med ett flertal länsstyrelser anser vi inte att det bör vara obligatoriskt för myndigheter att vid dessa beslut och klassificering fullt ut utnyttja det utrymme för undantag och lägre ställda krav som EU-rätten ger. Ambitionen bör vara att det även i dessa samhällsnyttiga vattenförekomster ska finnas utrymme för myndigheter att i viss utsträckning inte utnyttja möjligheter till undantag och mindre stränga miljökvalitetsnormer. Regeringen bör tillse att berörda myndigheter inte ska vara skyldiga att vid klassificering av vattenförekomster och beslut om miljökvalitetsnormer gällande samhällsnyttiga verksamheter, konstgjorda eller kraftigt modifierade vatten fullt ut utnyttja det utrymme för undantag och lägre ställda krav som EU-rätten medger. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.5 Värna nyttan av miljökvalitetsnormer (MKN) för miljön

Regeringen föreslår att om det vid en enskild prövning finns anledning att anta att ett vatten som kan påverkas inte har den kvalitet som lagts till grund för en

miljökvalitetsnorm för vattnet eller att något annat förhållande av betydelse för normgivningen inte överensstämmer med det som lagts till grund för en sådan norm, ska mark- och miljödomstolen begära in ett yttrande från vattenmyndigheten.

Miljökvalitetsnormerna för en viss vattenförekomst består av krav på vilken kvalitet eller status som vattenförekomsten ska uppnå senast vid en given tidpunkt. För att uppnå kvaliteten, t.ex. god ekologisk status, används kvalitetsfaktorer som kan handla om antalet fiskarter. Vänsterpartiet anser att införandet av MKN i miljöbalken var ett viktigt steg för att stärka vår lagstiftning då det tar sikte på tillståndet för miljön och inte hur mänsklig verksamhet ska utformas. Både statusklassificering och miljökvalitetsnormer har under senare tid varit föremål för kritik både från delar av näringen och borgerliga partier. Vi beklagar att regeringen nu väljer att lägga ett förslag som riskerar att underminera systemet med statusklassificering och MKN då detta förslag riskerar att resultera i att gällande beslut ständigt är föremål för ifrågasättanden och utredningar. Vi anser därför att förslaget ska avslås.

Riksdagen bör avslå propositionen i den del som avser förslag att om det vid enskild prövning finns anledning att anta att ett vatten som kan påverkas inte har den kvalitet som lagts till grund för en miljökvalitetsnorm för vattnet eller att något annat förhållande av betydelse för normgivningen inte överensstämmer med det som lagts till grund för en sådan norm, ska mark- och miljödomstolen begära in ett yttrande från vattenmyndigheten. Detta bör riksdagen besluta.

4.6 Inga vattenanläggningar bör bli lagliga utan tillstånd

I gällande lagstiftning är det möjligt att en vattenanläggning som tillkommit utan tillstånd kan lagligförklaras. Regeringen föreslår i propositionen att möjligheten att lagligförklara anläggningar som används för vattenverksamheter för produktion av vattenkraft tas bort. Vänsterpartiet tillstyrker ett sådant förslag men anser att möjligheten till lagligförklaring av anläggningar som saknar tillstånd bör tas bort i sin helhet i lagstiftningen, dvs. för samtliga anläggningar.

Möjligheten att lagligförklara vattenanläggningar som saknar tillstånd bör tas bort. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

4.7 Behåll båtnadsregeln

I gällande lagstiftning finns den s.k. båtnadsregeln som säger att en bedömning av verksamhetens tillåtlighet – dvs. bedömningen av om verksamheten är samhällsekonomiskt motiverad – ska göras löpande och alltså kunna medföra att en verksamhet inte får fortsätta att bedrivas så snart den inte längre är samhällsekonomiskt motiverad. Syftet med införandet var att förhindra vattenverksamhet eller tillkomsten av vattenanläggningar som inte är samhällsekonomiskt motiverade. Regeringen föreslår i propositionen att den s.k. båtnadsregeln för vattenverksamheter tas bort.

Naturvårdsverket konstaterar att bestämmelsen var avsedd som ett extra skydd för miljön genom att prövningen av vattenverksamhet också innefattar en samhällsekonomisk helhetsbedömning av verksamheten eller anläggningen vid sidan om avvägningar gentemot hänsynsreglerna. I likhet med Naturvårdsverket och ett stort antal andra remissinstanser anser vi att bestämmelsen ska värnas och att ett borttagande medför en försvagning av skyddet för miljön. Det är önskvärt att prövning av

vattenverksamhet och miljöfarlig verksamhet blir mer likartad, men det bör inte ske på bekostnad av miljöskyddet.

Det enda rimliga är att resurser i första hand ska gå till åtgärder vid samhällsnyttiga anläggningar, vilket båtvalsregeln bidrar till.

Riksdagen bör avslå propositionen i den del som avser förslag om att den s.k. båtvalsregeln för vattenverksamheter tas bort. Detta bör riksdagen besluta.

Hamza Demir (V)

Nooshi Dadgostar (V)

Karin Rågsjö (V)

Mia Sydow Mölleby (V)

Maj Karlsson (V)

Linda Snecker (V)

Vasiliki Tsouplaki (V)